DOI: https://doi.org/10.26682/hjuod.2020.23.2.32

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:23، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 591-607، 2020

ئیساتیکا جهی د ڕۆمانین سەبری سلیڤانەیدا

نوزاد عبدالله حاجی و نێرگز محمد غفار

پشکا زمانێ کوردی، کولیژا پەروەردا بنیات، زانکویا دهوك، هەرێما کوردستانێ– عیراق

((مێژوویا وەرگرتنا ڤەکولینی: 28 ئادارێ، 2019، مێژوویا رەزامەندیا بەلاڤکرنێ: 20 ایلولێ، 2020))

پوخته

ئیستاتیکا جهی بابەتەکێ گرنگە ژ بابەتێن ئەدەبی. ئەڤ ڤەکۆلینە ب ناڤونیشان(ئیساتیکا جهی د ڕۆمانین سەبری سلیڤانەیدا)، کو تێدا هەول هاتییە دان، بەحسێ ئیستاتیکا جهی د چار ڕۆمانێن سەبری سلیڤانەیدا بهێتە دەستنیشانکرن، کو ل دویڤ ڕێبازا وەسفی شیکاری هاتییە ئەنجامدان. گرنگترین ئەنجامێ ڤەکۆلین گەهشتییێ ئەوە، کو ئیستاتیکا جهی دڕۆمانێن ڕۆمانڤێسی دا جهەکێ مەزن ڤەگرتییە و چ ژلایێ سروشتی یان هونەری بیت. ئەڤ ڤەکۆلینە ژبلی پێشەکی و ئەنجامان ژ دوو پشکان پێکدهێت، پشکا ئێکێ ل دۆر (ئیستاتیکا و ڕەهەندێ ئەوێ) و پشکا دووێ یا تایبەتە ب دیارکرنا (ئیستاتیکا جهی د ڕۆمانێن سەبری سلیڤانیدا).

پێشەکی

جهـ ئێکە ژ دیارترین پێکهێنەرێن هەبوونا مروڤی و ئاستی هزرکرن و پێشڤەچونا وی، چونکی هەبوونا ژیانێ ب جهی ڤە گرێدایە و ژیان بێ جهـ چ هەبوونا خوە نابیت و ژبەر ڤێ پەیوەندیا تون مروڤ ژی هەردەم هەست ب گرنگیا جهی کریە و بویە بەشەك ژ سروشتێ مروڤی، کو بەردەوام مروڤ بەرەڤ جهێن خوەش و ئارام بچیت و ئەو جهێن ئەو لێ دژیت پێشڤە ببەت.

رومان ئێکە ژ دیارترین ژانرێن ئەدەبی و چالاکیێن مروڤی ژ بو دەربرینێ و دناڤ ڤی ژانریدا بەرجەستە بوونا ئیستاتیکا جهی ب شێوازەکێ بەرچاڤ دهێتە دیتن، چونکی ئەو پەیوەندیا سروشتی دناڤبەرا جهی و مروڤی دا کارێگەریا خوە ل سەر وێ چالاکیا مروڤی (روٚمان) دکەت و رەنگڤەدانا ئەوێ کارێگەریێ ب شێوەکێ رون و ئاشکرا بەرجەستە دبیت دناڤ ئەدەبی دا، ب تایبەتی روٚمان بویە بنگەهەك بو کومڤە بونا ڤی ئیستاتیکایێ ب شێوەیەکێ دیار، چونکی دناڤ رومانێ دا لایەنێ ڤەشارتی و چەڤەنگی ب شێوەیەکێ گشتگر دهێتە ب کارئینان.

1- ئەگەرێ هەلبژارتن و سنورێن ڤەکولینێ:

ناڤ و نیشانێ ڤەکولینێ (ئیستاتیکا جهی دروٚمانێن سەبری سلیڤانی)دا، ئەڤ ڤەکولینە ل سەر تەوەرێ جهی د رومانێن (سەبری سلیڤانی) دا، رونڤەکرن و شلوڤەکرنا ئەڤی تەوەری دناڤا روٚمانێن ویدا، ژبەرکو هەتا نوکە چ ڤەکولینێن ئەکادیمی ل سەر ئەڤی تەوەری ل سەر رومانێن (سەبری سلیڤانی) نەهاتینە نڤیسین، ئەڤ ڤەکولینە هەولدانەك بو ژبو دیارکرنا ئەڤی تەوەری دناڤا روٚمانان دا.

سنوردارکرنا ڤەکولینێ ب رێکا دەست نیشانکرنا ناڤ و نیشانێ ڤەکولینێ یە، جهێ ئیستاتیکی

nergiz.ghafar@uod.ac

هاتییە چارچوڤەكرن دروٚمانیٚ دا و ئەو رومان ژی یێن كرمانجیا ژووریە، كو ژ لایێ (سەبری سلێڤانی)ڤە هاتینە نڤیسین.

2- گرنگیا ڤەكولینێ و ئەگەرێ هەلبژارتنا وی:

ژبەركو ئیستاتیكا جهی د بوارێ ڤەكولینێن ئەكادیمی یێن كوردی دا ب تێروتەسەلی نەهاتیە بەحسكرن، ل سەر دەقێن كوردی دا مەرەم پێ (روٚمان)ی، پراكتیزە نەبوویە سەرەرایی وێ چەندێ كو بەرهەمێ پتر جه تێدایە بەرهەم ب بەرفرەهـ دروٚمانیٚ دا خویا دبیت دڤێ ڤەكولینێ دا بزاڤ هاتیە كرن چاواتییا سەرەدەریكرنا روٚمان نڤێسی دگەل رەگەزێ (ئیستاتیكا)

وەك رەگەزەكێ بنیاتا هونەریا رومانی و چاواتییا ب كارئینانا ڤی رەگەزی (ئیستاتیكا) د گوتارا رەخنا ئەدەبیا كوردی ب شێوەیەكێ تیوری و پراكتیكی.

3- گیروگرفتێن ڤەكولینێ:

هەر ڤەكولینەكێ هندەك گیروگرفت هەنە، بەلێ گرفتا هەرە سەرەكی نەبونا ژێدەرێن ب زمانێ كوردی، ئەو ژی ژ ئەگەرێ هەژارییا پەرتوكخانا كوردیە.

4- رێبازا ڤەكولینێ:

رێبازا هاتییە هەلبژارتن ژ بو ڤەكولینێ رێبازا وەسفی شیكاری هاتییە بكارئینان.

5- پێكهاتا ڤەكولینێ:

ئەڤ ڤەكولینە ژ پێشەكیەكێ و دوو پشكان پێكهاتیە:

پشكا ئێكێ دا: دڤی بەشی دا ئیستاتیكا دناڤبەرا زانست و فەلسەفە و هونەری دا، كو بەحسی چەمك و پێناسێن ئیستاتیكایێ هاتیەكرن، ل دور ئیستاتیكا دناڤبەرا زانست و فەلسەفێ دا و تێگەهێ هونەری ، و ئیستاتیكا د دەقێ رومانێ دا، هاتیە بەحسكرن.

پشكا دوویێدا: كورتیەك ل سەر هەر چار رومانێن (سەبری سلێڤانی)داهـ اتیە خویاكرن ، و پراكتیكرنا جهی دناڤا رومانێن رومان نڤیسی دا ب هەردوو جورێن خوارێ دا(جهێ سروشتی و جهێ هونەری) هاتیە خویاكرن. لدوماهییا ڤەكولینێ دا ئەنجام ب چەند خالان هاتینە دیاركرن.

پشكا ئێكێ: ئیستاتیكا و رەهەندێ ئەوێ

-تێگەهێ ئیستاتیكایێ:

ئەو هەمی كەرەستێن دناڤ جیهانی دا هەین چ یێن زیندی بن یان ژی نەیێن زیندی بن، جورە پەیوەندیەك ل گەل مروڤی هەیە، ئەڤ پەیوەندیە و گونجاندنە ل گەل ئێك و دوو مروڤ هەست ب ئەوان هەست و سوزان بكەت. هەستكرن ب جوانی و جونكاری ژ ئەوان كەرەستان لدەڤ مروڤی دهێتە ئازراندن و جورە خوشیەكێ پەیدا دكەت.

تێگەهێ ئیستاتیكایێ ئانكو جوان و جوانكاریێ ب هزرا مروڤی ڤە و هەستێ مروڤی یێ گرێدایە، ئانكو ئەڤ زانستە ب جورەكێ بەرفرەهـ دهێتە خویاكرن، چونكە ئەڤ زانستە پشكەك بو (تێكەل) بو دگەل فەلسەفێ لدوماهیێ ئەڤ زانستە بو زانستەكێ سەربەخوٚ و بەرفرەهـ دهەمی بواراندا دهێتە بكارئینان، زاراڤێ ئیستاتیكا ئانكو زانستێ جوانیێ ((Aesthetics)) كو ژ پەیڤا گریكی (Aesthetikus) هاتیە وەرگرتن، كو ئامازێ ددەتە كارێ هەست پێكرنێ [1]، هەروەسا ژ بنیاتا دوو پەیڤێن گریگی ((Aistheta)) [2]، كو مەرەم ژێ ئەو كەرەستەنە یێن كو دناڤا مروڤی دا مروڤ

nergiz.ghafar@uod.ac

هەستپێدكەت ((Perceptible Things)) [3]، واتەيا زانستێ جوانييێ يێ گرێدان هەستێ مروڤی يە رادەيا هەست پێكرنا مروڤی بو ئەوا كەرەستێن دناڤ جيهانێ و دەوروبەرێ مروڤی دا، هەروەسا ب واتەيەكا ديتر يا گريگی ((Appereption)) [4]، كو ب هەست پێكرنێ ڤە يی گرێدايە، خويا بونا ڤی زاراڤی ب هەستێ مروڤی ڤە يێ گرێدايە ئانكو هەر مروڤەك ب هەست و رەنگەكێ جودا ژ مروڤەكێ ديتر هەست پێدكەت، لدور ئاستێ چەوانيا هەست پێكرنا مروڤی بە هەر تشتەكی ديار دبيت. دەست پێكا بكارئينانا ڤی زاراڤی بو گەلەك لايەنان هاتە بكارئينان يێ بەرەلا بو و ب رەنگەكێ بەرفرەھ بو هەستێن مروڤی ڤە، بەلێ پشتی بورينا دەمی هاتە سنور داركرن ل سەر وان تشتێن جوان ئانكو هزركرن و ديڤ چون دبابەتاندا هاتنەكرن. پالپشتی و چاڤدێريا گرێكيان بو ئيستاتيكايێ كەس نەشێت بێ بها بكەت، ئەوان ب چاڤەكێ مەزن بەرێخودا هەر تشتەكێ جوان (ئيستاتيكی)با، بەلێ لدەسپێكێ دا ئەڤ تشتە لدەڤ گريكا هەبويە، لێ نەدزانين كا چ پەيڤ بەرامبەر ئەنديشەيێ (خەيالی)، (جوانييێ) بدانن. فيلوستراتس پەيڤا (Fantasia) بو بكارئينا بەلێ ئەڤ پەيڤە لدەڤ ئەرستو ب رامانا هەستكرنا لاوازە، بەرامبەر ڤێ بوچونێ گريكيان ب چاڤەكێ مەزن بەرێخوەدا ئيستاتيكايی هەتاكو جوانی هەمبەری باشيێ و راستيێ دانا [5]، ئەڤ پێداچونا سەری وێ چەندێ خويا دكەت كو گريكی پەيڤا جوان (The beautiful) دزانی، بەلێ نە زاراڤێ ئيستاتيكی (Ahaestetic)، ئانكو ئەڤ زاراڤە نەبيێ سەربەخوێ بو بەلكو تێكەلی فەلسەفێ بو هەتا سەردەمێ زانا و هزرڤان ((ئەلكساندەر باومگارتن)) ((Alexander Gottlieb Baumgarten 1714 1762))ی، كو بو جارا ئێكێ پەيڤا ئيستاتيكی وەك زاراڤ هاتيە بكارئينان، ئەو ژی دناڤ ڤەكولينا (باومگارتن)دا بو ئەوا بناڤێ (Poema Pertinetibus Meditations Philosophicae nunnullis ad) [6]، كو ب ئەڤێ ڤەكولينێ باوەرناما دكتورايێ وەرگرتيە، بو ئێكەم جار زاراڤێ ((ئيستاتيكا)) ل سالا ((1750ز)) بو ڤی زانستی هاتە خوياكرن دەربارەی بنياتێ ڤی زاراڤی هەر وەكی دپرانيا ژێدەراندا هاتيە دياركرن كو ئەڤ زاراڤە (Aesthetics) زاراڤەكێ گريكی يە (مەبەست ئەو زانستەيێ كو ڤەكولينێ ل سەر هەست و دەرونێ مروڤی دكەت، و بابەت و چەوانيا دەست نيشانكرنا بهايێ كارێ هونەری دەتە خوياكرن) [7]، ئانكو دەربرينا هەستا مروڤی يە، لەوما دەمێ مروڤ ديمەنەكێ سروشتی دبينيت مروڤ دناخێ خوەدا هەست ب تام و چێژەكا خوش دكەت. و هەردەم مروڤ پێدڤی ب هزر و هەستا ئيستاتيكی هەيە و گونجاندنا وان هزران دگەل شێوازێ ژيانا مروڤی[8].

-ئيستاتيكا و زانست و فەلسەفە:

هەرو وەكو يا خويايە كو ئيستاتيكا لقەكە ژ فەلسەفێ، و كاريگەريەكا مەزن ل سەر مروڤی و جڤاكی ريە، ب درێژاهيا مێژوويی جهێ پرسيارا زانا و فەيلەسوفان بويە، و بەردەوام تيورێن نوی و بيروبوچونێن نوی ل سەر بابەتێ ئيستاتيكايێ هەبوون، چونكە ئيستاتيكايێ پەيوەندييەكا ب هێز ب ژيانا تاكەكەسی ڤە هەيە، و ئێكە ژ پێدڤێت هەرە گرنگ ژ بو جڤاكی دوی دەمی مرو ب ژيانا روژانەيا ماددی و ب كاروبارێن ژيانێ توشی بێ زاری و نەخوشی ژ ژيانێ دبيت، پێدڤی ب سەقايەكێ دەرونی و تام چێژ و هەستكرن، مەبەست ژی (ئيستاتيكا)يە.

nergiz.ghafar@uod.ac

ئەگەر ياسايێن جڤاكى كارتێكرنێ ل سەر تاكە كەسى بكەن ژبو ئەنجامدانا كارەكى بەلێ ئیستاتیكا ب هەستێ تاكە كەسى ڤەیێ گرێدایە و بێ یاسایە. ئانكو نەوەك زانستێن دیتر و پێدڤى ب رونڤەكرن و شلوڤەكرنێ هەیە، چونكە بنەما و ياسايێن خو وەكو زانستێن دیتر نینن، ئانكو هەتا رەهەند و بنەمايێن وێێن بهێنە زانین و دارێتن يا بەرچاڤە كو فەلسەفە ژى هەر وەكو زانستێ ئیستاتیكا پێدڤى ب گەلەك شلوڤەكرن و رونكرنى هەیە، يان ژى ئەم دشێێن بێژین كو میتودى و بابەتێن فەلسەفى و ئیستاتیكایێ وەك زانستێن دیتر نە دەست نیشانكرینە و هەر ڤەكولەرەك لدور هزر و دیتنەكا تایبەت دچیت ئانكو هزر و بوچونێن هەمیان وەكو ئێك نینن ژبەر كو چ یاسا و بنەما نینن ژبەر ڤێ چەندێ ئەم دشێێن رەهەندیێن فەلسەفى و ئیستاتیكا تێكەلى ئێك بكەین، چونكە ئیستاتیكا هزركرنەكا فەلسەفى دناڤ هونەرى دا هەیە [9]. ئەدەب و هەر بەشەكێ دیتر یێن هونەرى وەكو هزرەكا فەلسەفى دهێتە نیشاندان، و ئیستاتیكا ژى دیتنەكا خەیالى يە، و بلندبونا تاكە كەسى يە بو جیهانا بلند ژبو دیتنا جوانیا ئیستاتیكى يە. فەلسەفە نەشێت ب چ ئاوایان هندەك سنور و یاسا یان بو هونەرى بدانیت، هەتاكو ئیستاتیكایێ دناڤا هونەرى دا دیار بكەت. كاركرنا فەلسەفى دگەل ئیستاتیكایێ هەر وەكو كار كرنێ دگەل هونەرى بكەت، ل ڤێرەدا پەیوەندیا دناڤبەرا فەلسەفێ و ئیستاتیكایێ دا بەرچاڤ دبیت، ژبەركو ئیستاتیكا دناڤ كارێ هونەرى دا یا هەى، ئەڤ پێداچونە جەختێ ل سەر ئاخفتنا فەیلەسوفێ گریكى يى ناڤدارە (ئەفلاتووت 427 □ 347 پ.ز) دكەت، (كو فەلسەفە دگەل پێشكەفتن و پێشڤەبرنا هونەرانە) [10]، پەیوەندى دناڤبەرا واندا پەیوەندى يەكا بێ سنور هەر وەكو پەیوەندیەكا دینامیكى يە بەلێ ئارمانج و مەبەستێن فەلسەفى و ئیستاتیكى ژێك جودانە مەبەستا هونەرى دیاركرنا ئیستاتیكیا بەرهەمێ هونەرى يە لێ ئارمانجا فەلسەفێ گەهشتنا راستییێ يە .

زاراڤێ ئیستاتیكا (Aesthetics)بو ئەوان بابەتێن گرێداى یان ژى لدور هەستكرن و ئەندێشەیا هونەرى دا دزڤرن [11]، لڤێرە دا هەسا دەتە خویاكرن كو بەرهەمێ هونەرى مینا رەنگڤەدانەكێ يە و جوانیا سەرەدەرى و هەست و سوزێن مروڤى دناڤا جڤاكى دا. ئانكو ئیستاتیكا نە وەك زانستێن دیتربێ رووت و رەهایە بو نمونە نابیت هەر تشتەكێ جوان هەبیت دڤێت هەست ب وێ جوانییێ بهێتە كرن (ژبەر ئیستاتیكا نە زانستەكێ رووت و رەهایە بەلكو يێ ڤرێدایە ب هەست و سوزێن مروڤان و دبیت هەمى كەس ب ئێك هەستكرن تام و چێژێ ژدیاردەكا ئیستاتیكایێ نەبیت، ژبەركو تام وچێژا هەركەسەكى دیتر جودایە و هەر كەسەك لدویڤ هەستكرن ب وێ چێژا لدەڤ هەى تام و چێژێ ژ وى بەرهەمێ ئیستاتیكایى وەرگریت.

پەیڤ وەك ئالاڤێ سەرەكى يە ژبو دەربرینا هونەرێ ئەدەبى كو ب رێیا پەیڤێ نڤیسەر هەستێ خوە یێ ئیستاتیكى دەردبریت، ئانكو ب رێیا پەیڤێ دەربرینێ ژهزر و هەستێن مروڤا دكەت، بەلێ ئیستاتیكا هەر وەكو زانست ژبو رێكخستنەكا بەردەوامە و هەستكرن و هرزكرن ژبو هەر نەخوشى و ئاریشەكا د كاێن هونەرى و هزركرنێ دا دروست دبن [12]، چونكە بابەتێن فەلسەفى بەردەوام دبوارێن پرسیار و داهێنانێ دانە. خویایە كو ئیستاتیكایێ سەربەخویا خو ژبنیاتێ فەلسەفێ وەرگرتیە.

nergiz.ghafar@uod.ac

بەرهەمێ ئەدەبی وەكو هونەرەك دناڤ جڤاكی دا و ئاماژێ ددەته هەمی رویدانێن مروڤایەتی و و هەردەم جڤاكێ مروڤایەتی یێ پرە ژ هەست و سوزێن وان وسەربورێن وان، ئانكو ئەڤ زانسته ڤەكولینا خوە لسەر جڤاكێ مروڤایەتی دكەت و بهایێ جوانیا جڤاكێ مروڤایەتی ددەته خویاكرن [13]، ژبەر هندێ تیورێن فەلسەفی یێن ژێكچودا دناڤ دا هەنە، ئەوژی تیورێن مەترالی و ئایدیالی ((المادیه و المپالیه))نە و هەر وە كو یا خویایە كو هەر تیورەك ژ تیورێن فەلسەفی رێژەیەكا مەزن ژ زانیاریان لدور گەردوونی و سروشتی و جفاكێ مروڤ تێدا دژیت دناڤدا خویادبن، ژبەرهندێ هەر تیورەكا ژڤان ژی كومەكا مەزن ژوان زانیاریان لناڤ خوەدا هەلگریت هەر وەكو یادیار و بەرچاڤ فەلسەفا ئیستاتیكا ریالیستی(مەتریەلی)، بریتیە ژفەلسفەكا پێشكەفتنا خواز [14]، و فەلسەفا ئیستاتیكا ئایدیالی، بریتیە ژفەلسەفەكا نەمر و نەگورە [15]، ئیستاتیكا ئاراستەیا خوە دناڤ فەلسەفا هونەری دا و تیورێن هونەری دا دبینیت، هەر وەكو ((مندلسن 1729–1786)) دەربارەی فەلسەفا هونەری دا دبێژیت: (هونەر ئیستاتیكایێ بلند دكەت و بەرەڤ تشتەكێ باش ب هەستكرنێ هونەر ژبو مەبەستا رەوشتێ تەمامە) [16]، كو فەلسەفەكا ئیستاتیكا لدەڤ وان كو بەرهەمێ هونەری نە ئەوە هەر وەكو لاسایا واقعی هاتبیتە كرن ئانكو لاسایكرنەكا تەمام ژبو واقعی بهێتە كرن، ئەڤ بەرهەمە ناهێتە هژمارتن وەك بەرهەمەكێ هونەری، بەلێ لدور گوتنا وان دەمێ بشێت واقعی بگوهریت دوی دەمی دا بەرهەمەكێ هونەری هێتە قەلەم دان. هەتا بشێت فەلسەفەیا ئیستاتیكا و رەهەندێن وێ دناڤا بەرهەمێ ئەدەبی دا بەرجەستە بكەن [17].

-تێگەهێ هونەری:

زاراڤێ هونەری تێگەهەكێ بەرفرەهی یێ دەربرینێ ژ بنەما و رەهەندێن خوە دكەت، چونكی هونەر بزاڤێن مروڤی نە، و ل سەر هوژداری یا مروڤی یا ئازاد و بی هیچ ئالوزیەك ژبو خوشیەكێ یە، هونەر بزاڤەكە ژلایێ مروڤی ڤە ب شێوازەكێ گشتی ئەم دبینن خالا تێگەهشتنێ دناڤبەرا هەمی كەساندا ب رەنگەكێ ئازاد و بێ هیچ سنورەك و ئالوزیەكا سیاسی ئانكو زمانێ دەربرینێ و تێگەهشتنێ یە دناڤبەرا مروڤاندا. ((سەروكانی یان ژی بنیاتێ ئەڤی زاراڤی هونەر ((techne)) زمانی گریكی، بەرامبەر تەكنیك (technique) ب ئینگلیزی و فەرەنسی[18] ، و ب زمانێ لاتینی (ars)، ئەڤ زاراڤە ئاماژەیە بو هەر چالاكی و بزاڤەكا ژ بوار و بسپوریا مروڤی ژ پێشەییا هەر وەكو دارتاشی، ئاسنگەری زێدەباری ئەدەبیات و هوزان و موزیك...هتد) [19]، (ئەفلاتوون 427 347 ب.ز) دەربارەی هونەری دبێژیت: هونەر سەحركە، (ئانكو بەرەڤ جیهانەكا دیتر یا پێدڤیە هونەر ژ ئەوی جیهانێ نێزك بیت) [20]، د ئەڤێ چەندێ دا هوسا خویا دبیت كو هونەر جهێ رێزگرتنا جوانیێ و خوشیێ و دیاركرنا بهایێ دەڤێ هونەری. و ژبو ئاڤراندنا یەكسانیێ دناڤا ناخێ خوەدا، بو چارەكرنا ئەوان كێماسیێن دناڤ ژیواری دا هەست پێدكەت و ئاڤراندنا یەكسانیێ ژ ئەنجامێ بوارێن دەرونی و رەوشەنبیری و هەستا مروڤی دهێتە دارێتن ژلایێ دەرونا مروڤی بەرەڤ هەستێن مروڤی ڤە دچیت، ئانكو ل سەر ژێدەرێن هەستێن مروڤی یا گرێدایە، و ژلایێ رەوشەنبیری مروڤی یا كو هونەرمەند ب رێیا زمانی یان هندەك سومبولان داهینیت و كاریگەریێ ل سەر دەرونا وی دكەت.

nergiz.ghafar@uod.ac

ئانكو هونەرمەندێ خودان شیان و داهێنان ئەوە یێ ب رێیا سومبولان كارتێكرنەكا مەزن دناخێ مروڤی دكەت، ب رێیا هەستكرنێ.

پشكا دووێ: ئیساتیكا جهی د رۆمانێن سەبری سلیڤانەیدا

-دەروازە:

ل ڤێرێ دێ هەولدەین ب كورتی پێداچوونەكێ ل دوڕ هەر چار رۆمانێن (سەبری سلێڤانی) بكەین و ئەگەرێ داهێنانا ئەڤان رۆمانان بدەینە خویاكرن:

1- ئاڤا مەزن كێلیلكا كو ماسیێن خوە تێهنی دهێله:

ئەڤ بەرهەمە لدور ناسنامەیا گەلی كورد دگەریت ب دیاركرنا كەلتورێ و فولكلورێ و بنەماییێن ب وانڤەگرێداینە نەكو وەكو (فارس و تورك و عەرەب) هەر ئێك ژوان ناسنامەیەكێ ددەتە ڤی مللەتێ كورد، بەلكو نڤێسەر تێدا ئەڤێ چەندێ ددەتە دیاركرن كو كورد بەرهەمێ ئەڤینەكا ئازادن و ب رێیا ئەڤین و خوەشی و هەست و نەستان ژیان بەردەوام دبیت و ژیانەكا سادە و ئارام دەستهەلاتدارییا دەوروبەرێن گەلێ كورد ب رەنگەكێ زولم و زولداری كارتێكرن ل ڤی گەلی دكر و ب رێیا (سیاسەتا عەرەبكرنێ)* بو نموونە بكاردئینا. دیسان ڤێ رۆمانێ گەلەك ژ كەلتورێ كوردان ب رەنگەكێ هویر بەرچاڤكرینە و ئەو هزر و بیرێن جوداییێن دناڤبەرا گەلێ كوردا بدەستڤەئینانا مافێن مللەتێ كورد و بدەست ڤەئینانا ئازادیا خوە پاشی دەولەت بون چونكە ئازادی و سەربەخوبوون خەونا مێژوویا مللەتێ كوردە.

ئەڤ بەرهەمە ل سالا (2004) نڤێسیە، هەر ژ بەشێ (1–6) بابەت لدور (گوندێ قەسرا مەلا تەیب و دەوروبەرێ ئاڤا مەزن)ڤە دهێتە ڤەگێران، و دبەشێ شەشێ دا (گوندێ سێ قوبان، مێردین، قەسرێ، مەلا تەیب)ی، بەشێ حەفتێ و هەتا دوماهیێ، دەڤەرا سلێڤانیان، و تایبەت قەسرێ و دەستهەلاتدارییا رژێما بەعس و ئەو كاودانێن ل سەر گەلێ كورد و ڤێ دەڤەرێدا رویدان.

2- بیست سال و ئێڤارەك:

ژ ئەگەرێ بیردوزا ماددیەتێ هاتیە ئاڤراندن، چونكە پەیوەندیا مروڤی ب شێوازەكێ راست و دروست ل گەل ئاخێ یە، ژبەر كو دەمێ پەیوەندییا دناڤبەرا مروڤی و جهی مروڤی پەیوەندییەكا ب هێز بیت، ل وی دەمی روحا بەرخودانێ دناڤ گیانێ مروڤایەتی دا بهێز دكەڤیت و ب شێوازەكێ ئازاد و رەوشتەكێ پاك و وژدانەكا ئازاد دەربرینێ ژێ دكەت، بەلێ بەروڤاژی ڤێ چەندێ مافێ مروڤی دهێتە خوارن و بها و جوانی و خوەشیا ژیانێ ب پرنسیپێن ماددیەتێ ڤە گرێدەن. ئەڤجا ئەڤ بەرهەمە ب رێیا دیالوكێ دناڤبەرا ئاڤدەلی و ڤییڤیانێ دا ئڤێ چەندێ ددەتە خویاكرن.

3- مریەما كچە ژنەك ژ زەمانەك دی:

ئەڤ بەرهەمە ژ ئەگەرێ چەندین پرسیار و بویەرێن دەرحەقێ ڤی خاكی دا هاتیە ئەنجامدان هاتیە ئاڤراندن، هەلبژارتنا ئاڤرەتێ وەكو هێمایێ نازكی و هەستدارییا وێ، خەلەتی دكیرێ دا هەیە ئەگەر هەر ژ دەستپێكا دیروكا مروڤایەتی و هەتا نوكە ژی ئەڤ كێشە یا بەردەوامە و ئەم هەردەم بهاییێن مەزن گوری بویەر و دەربرینێن بچوك دكەین، بوچی هەردەم ئەم بەس حەز ژ فورمی دكەین و ڤیان و هەستێن خوە ب فورمەكێ دیار كریڤە گرێدەین، ئەرێ ئەم هەمی ژ ئاخێ نە بەلێ بوچی ئەو ئەڤێ نەخوەشی دگەهینی؟ ب

nergiz.ghafar@uod.ac

رێیا هندەك مەدایان چ (ئیسلاما سیاسی بیت یان كومەنست......) خوە ڤەشێرین. ئەڤ بەرهەمە ل سالا (2007) لدور چارچووڤەیێ باژێرێ دهوكێ نەدەركەتییە، بەلێ گەلەك ئازادانە رۆمانڤێسی ژ چارچوڤەیێ سنورێن ئودەیا مریەما دەربكەڤیت.

ل كولییێ

گولێ گەنمەك بتنێ دما

من خواست ئەز بچینم

بەلێ، تە خوار (21)

4- سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتێ دی:

لێگەریان ل قەدی دیتر ئانكو كامل بوون، ئەگەر مروڤ یێ دروست بیت دێ هزرەكا دروست كەت، ژ یاسایا سروشتی هەر بونەوەرەكێ زندی ل سەر ڤی خاكی دا لدور كامل بوونێ دگەریت، مەرەم ژ لێگەریانێ ئانكو وەرگرتنا ئەوان سەربوران ئەوێن دئەنجامێ لێگەریانێ دا پەیدا دبن، قەدێ دی، ئانكو كاملا بون (هەتاكو ژ خەریزێن خوە رزگاربی پێدڤیە كاملانە ببی هەتاكو كاملانە ببی پێدڤیە قەتێ خوەیێ دی بینە).

-جهێ سروشتی:

جهێ سروشتی ئەو جهەیە یێ كو دناڤا ژیان و ژیوارا مروڤی دا دهێتە خویاكرن، وب رەنگەكێ هوسا بێ دەستكارییا مروڤی دروست بویە، هەروەكو ژ ناڤێ خوەیێ دیارە كو یێ سروشتی یە، ئەڤجا نڤێسەر ئەڤی جوری ب هەمان رەنگ دناڤا تێكستێ خوەدا بكار دئینیت، ب چ رەنگ و شێوە دناڤا جیهانا ویدا هەیە و بەرچاڤە ب هەمان رەنگ دناڤا بەرهەمێ خوەدا بكار دئینیت.

هەروەكو یا خویایە كو رۆمانڤێس (سەبری سلێڤانەی) ب رەنگەكێ بەرفرەهـ دناڤا رۆمانێن خوەدا بكارئینایە، و پێكڤە گرێدانا جهێن ژیوارییێن سروشتی ب رویدان و فانتازییا خوەڤە گرێدەت ژ بەرهەمێ خوە، بو نموونە درۆمانا (ئاڤا مەزن) و (سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەدێ دی)دا، ب پەیڤێن هەڤدژ ژ مینا (ئەفرازی) دگەل (گەلی، گەلییێ زاخو، گەلییێ زاویتە) هاتینە بكارئینان، هەروەكو **(من حەز دكر دەربارەی قەتێ خوەیێ دی بئاخڤم بەلێ ست نازەلینێ بەرێ من دا ئەڤرازییا)** (22).

(ژ سحارێ و هەتا ئێڤارا درەنگ، ئێڤارەك بێرەنگ، ڤێ جارێ نە كەسك و نەسپی بوو، ل گەلییێ زاخوكێ وەكو پێشمەرگە من ل بەر خوەددا، دگوتن روژا مانێ و نەمانێ یە. هەر جار وەها دبێژن و خوینێ د دەمارێن مە دە دكەلینن بەلێ روژا دن هەمییێ ژبیر دكن و دناڤبەرا مان و نەمانێ دە مەحفویرێن خوەیێن هەڤرشیمی رادئێخن لێ بەركا مە هەژاران ب ئاڤێ دە دچە) (23). **(گەرەكە بنگەهن گەلییێ زاخوێ بەری كو روژ بهەلە چونكی بزاڤا كاروانان دێ دەست پێ بكە)** (24).

(ل زاخو هێزێن پێشمەرگەی ب سەر هندەك بنگەهێن هێزا رژێمی دە گرت و زیانەك نە كێم گەهاندێ و هەروەها ل گەلییێ سپی و ل گەلییێ زاویتەیێ ژی بەلێ مەترسی ژ ئاكامان هەیە.....) (25).

ب ڤی رەنگی (سەبری سلێڤانی) ڤیایە كو ب رەنگەكێ رەوا هەڤدژیا دناڤبەرا جهێن سروشتی دا بدەتە خویاكرن لدەمێ دیاركرنا كویراتیا دناڤا گەلی دا ئەفرازییا ب زەحمەت و بەرەڤ پاشەروژەكا گەش.

ب شێوازەكێ دیتر رۆمانڤیسی سروشتێ كوردستانێ یێ جوان و هەمەرەنگیا خوە تێدا ب شێوازەكێ جیاواز ددەتە خویاكرن ب رێیا پەیڤێن (چیا و دەشت) هەر وەكو د (ئاڤا مەزن) دا و

nergiz.ghafar@uod.ac

(بیست سال و ئێڤارەك)دا و هەر دیسان د(مریەما كچە ژنەك ژ زەمانەكێ دی) ژی دا. **(شڤانێ سندی ب زووری و كوم زووری دخورە. مینا دوو چیایێن بلند رووبەری هەڤ راوەستیان)، (ژ ئالیەكێ ڤە چونكی ئەبابەكرێ مرێ نەتنێ ل قەسرا مەلا تەیبی بەلێ بەلكی سەرانسەر دەشتا سلێڤانیان، وەك مروڤەك ژیریار و شەهرەزا دهات نیاسین.... قەسریان دەشتا حەسەنیان ژی دەنگ ڤەدا)** [26].

(ئەو دزانە دەمێ وانەیێن تایبە و ڤیڤیان دێ سێ جاران ل پەی هەڤ دەرگەهێ داری بقوتە بەری كو بخزینە، دێ ب تیرێژێن ئەلندا ئەنیا خوە پەردەیێن تاریێ وەك تاڤیێن بوهارا دەشتا دووبانێ ل بەر لنگێن وی ببارینە و ب گرنژینا پان، ژ گوه هەتا گوهێ دن خەم و پەژارەیێن پتر ژ چل سالان – بەر وەخت – ژ بیرا وی ببە) [27]، **(ل هەیامێن زاروكییا سەهەند، من ب كەلە گەرمی و تەحرەیی ژ هاڤینێ حەز دكر، ژ هەموو دەمسالێن دی پترو هەتا رادەیێ غیرەتێ. هندەك جاران من جلێن خوە دگوهورین و ل گەل كچ و ژنكێن تاخێ دچووم دەشتا دوبانێ ژ بو ڤێدانا گولیگەنمان)** [28]. ب ڤی شێوازی (سەبری سلێڤانی) ب رەنگی جوان جهێن سروشتی یێن ڤی وەلاتی داینە خویاكرن و زەنگین و خێر و بێرییا ئەڤی خاكی د هەر چوار وەرزێن سالێ دا، دیسان ئەوان كار و بزاڤێن دناڤا ڤی گەلی دا ب رەنگەكێ شارەزایی و مێرخاسیا وان و دەنگ ڤەدانا ناڤ و دەنگێ وان ددەتە خویاكرن.

(ل سەر پرا دەلالێ ئەم بیستەكێ چاڤەرێ مان هەتاكو دونیا زەلال ببە، هێژ زوی بوو، وێ هزرێ بكە كو ئاڤا خابیری هێژ تەزی بوو، ل گەل هەلینا رۆژێ داڤێن روناهیێ پێلێن خابیری هشیاركرن) [29]. **(...ل ئێڤاری ژی ل هنداڤ ئاڤا مەزن مینا سیڤەك سوّر هەمان روژ ب چقێن ئاسوییێ دە شوّر دبە. دیمەنەك بێ قام بالكێش و سەبرینە ب تایبەت وەختێ كو ژ هنداڤ لێ جهێ نێرین بوویە هندەك هەڤگوندی ژ سەرێ كەندالێ سپی زێرەڤانیێ دكن و هندەك دن ژی ژ سەربانێن خانیكێن خوە.....دەستێ خوە ب پێلێن ئاڤێ دە دهینە......)** [30].

بكارئینانا روبار و كانیا ب رەنگەكێ سەرەكی دهێنە هژمارتن چونكە ئەڤ جهە خوەدان سروشت و بەرهەمەكێ گرنگ و جوانە ژ بو بەردەوام بوون و ژیانەكا بەختەوەر و خوەش چونكە دپرانیا ئەڤان جهان ب رەنگەكێ دبیت كو ژ بو نیاسین و دیار كرنا جهێن دیار و بەرچاڤ **(ل سەر كانیا كەكوییێ، خوەدێدایێ مەرەقدار چاڤ ب بەیانێ دكەڤە دوای كو فەرمان ب تلیا خوە ئاماژەییێ بوّ دكە)** [31].

(كانی و روبار) ب رامانێن ژیان و ژیارێ ددەت، ئەڤجا دەمێ رۆماننڤێس بەحسا جوانیا روژهەلاتێ و روژئاڤابونێ دروییێ ئاڤێ دا، ددەتە دیار كرن ب رامانا ژیانە بەردەوام و پری هیڤی و ئومیدە بەروڤاژی رەش بینی و بێ هیڤی دەتە دیاركرن، ئانكو لدەمێ روژئاڤا بونێ دا هەست ب تاری بوون و بەرزەبونەكێ دناڤا ناخێ مروڤی دا، دروست دبیت، بەلێ لدەمێ رۆژهەلاتنێ روناهی و چریسكێن رۆژێ ئاڤا تەزی گەرم دكەن، ب رییا ئەوێ گەرماتیا رۆژێ دگەل تەزیاتیا دناڤا ئاڤێ دا گەشبینی و هێڤیێ پەیدا دكەت.

–جهێ هونەری:

هەر ژ ناڤێ خوەیێ دیارە كو ئەڤ جهە جهەكێ ئاشوپی یە و دخەیالگەها نڤێسەری دا دهێتە

nergiz.ghafar@uod.ac

ئاڤراندن. ئەڤجا ب ریێا خەیالگەها خوە مروڤ دکاریت گەلەك هزر و بیر و دیمەنێن جوان بدەتە دیاکرن، و خوە دیر بێخیت ژ وی واقعی تێدا دژیت. لێ دەمێ نڤێسەر جهەکێ هونەری دناڤا بەرهەمێ خوەدا ئاڤرینیت، و ئارمانجەك یا پێ هەی، بەلێ دەمێ خواندەڤانەك بخوینیت یان وەرگرەك وەربگریت لگور خەیالگەها خوە بیرو بوچونان ددەتە ئەوی جهی.

(ب بێژاندن بەرسڤا مەلایێ کوم سوڕ دە. دزانە کو مەلایێ کوم سور د کەفچکێ ئاڤێ دە دخەنەقە) (32).

(...پاشی هێڤ دکە دەردوڕا خوە، هەر تشت تف دکە و تفا هەر تشتی ژی سوڕە: کووزکێ گولان، کەڤالێن هلاویستی، هەروەسا پرتوکێن ڤاڤێر ل سەر ماسە و رەڤکێن کو ژبەر دەرێ دکانێن دارتاشان ڤێدایی (33)، **(قوتابخانە ژی وەك دوزەهێ دەرگەهێن خوە ڤەدکە)** (34).

رۆمانڤێس (سەبری سلێڤانی) ئاماژە ب خواندن و زانینێ ددەت ژبەر کو خواندن و زانین خالا هەرە سەرەکی یە ژبو هەر جڤاکەکێ، لێ دڤی سەردەمی دا جهی و قیمەتەکێ کێم هەیە، و پەرتوکێ بهایێ خوە نەمایە، بەس دهێنە ل سەر رەڤکێن مال و دوکاناندا توز دێ گریت و ناهێنە خواندن، یان ژی ل وێنەیێن ل سەر لاپەران و پەرگێن وان دهێنە دیتن.

(بەرێ، پەیڤێن من وەك کومران جیهانا من یاسار و تاری گەرم و روناهی دکر بەلێ نها وە پریسکێن بارانەك بوهاری نکارن زەمینەیێ من ئاڤ بدن) (35).

(....کی بەرسڤان بدت، گاڤا کو ئاشێن بایێ بێمرادیێ ((دونکیشوتێ)) ژار ل هەمبێزێ من دگرینن و بەرێمبەراندنێ" لاسار ب دیوارێن پەرستگەهان ڤە دادلەڤینن؟ هینگێ، یەمان هەموویێ ژبیرا من دبت، تنێ هەناسەیا چاندانێ ل بیرا من دهینت، دەرگەهێ هولیکەستەك نوو ڤەدبت، بەژنا دووکێلی ب سەر یا من دکەڤیت.....) (36).

ب ڤی شێوەی (سەبری سلێڤانی) گرنگیا خواندنێ و مروڤێن زانا ددەتە خویاکرن، کا چاوان لدەمەکێ دا پەیڤێ گرنگیا خوە هەبوو وەکو (کومران) دەورووبەرێ خوە ژی گەرڤکر و مفا دگەهاندێ، بەلێ دڤی سەردەمی زەمینا نڤێسەری بخوە ئاڤدنادەن، بەروڤاژی جیهانا روژئاڤایی کو گرنگیەکا مەزن ب مروڤێن زانا ددەت و ب مرنا وان بەرهەم و زانیاری نامرن وەکو جیهانا روژهەلات ددەتە خویاکرن. **(ل سەردەمێ بەری خویابوونا ئیسلامێ ئیسلامی دبێژن سەردەمێ جاهلیێ بوو – هەلبەستڤانێن رەبەق ل دەڤەرێ هەبوون. دهەلبەستێن خوە دە گەهیان ئاستێ ئەفراندنێ لەورا مللەتێ جزیرا عەرەبستانێ، وەك خەلات و پاداشت، هندەك ژ بەرهەمێن وان ب دیوارێ کەعبەیێ ڤە هلاویستن بەلێ پاشی ئایەتێن قورئانێ جهێ وان گرتن ل گەل مرنا هەلبەستڤانان هەلبەست ژی مراندن ژ بەرکو تنێ مرنا لەشی دناسن.**

ل گور پیڤانێن وان بو مرنێ هەموو ب جارەکێ دێ بمرن بێ ئاوارتە، لێ ل سینایێ (پایتەختێ یە و نانستانێ)نە وەهایە. هەلبەستڤان و نڤیسکار و فیلوسوف نامرن) (37).

(سەبری سلێڤان) ئەو جیاوازییا دناڤبەرا روژهەلات و روژئاڤایی دا بەرچاڤدکەت، چاوانیا گرنگی دانا وان ب زانا و فەیلەسوفان و بەروڤاژی جیهانا روژهەلاتی دا ب مروڤێن نەساز دهەژمێرن.

nergiz.ghafar@uod.ac

(.....دیارە ژی كو چێنابت كەسێن بێخوەدان گەلەكێ بخوازن، لەورا ژ هینگێ دە ئەز ب كێمیێ رازی دبم بەلێ دعەنیی دەمی دەخوە كێم ناكم ژ بەركو دەرزێن روحا من تێرا دیوارێن هەموو زیندانێن روژهەلاتێ نە) [38].

ل ڤێرەدا نڤێسەر هوسا ددەتە دیاركرن كو ئەو زولم و زورداریيا ی سەرێ خاك و گەلێ كوردا هاتی گەلەكە، ئەو ئێش ئازارێن گەهشتینە ڤی جهی و ئەو گەلێ ل سەر دژیت، هەمی سنورێن داگیركرنێ و زولداریيا ل روژهەلاتا ناڤیندا دا دبەزیت، ئەڤجار ب ئازادكرنا پارچەكێ ژ پارچا مەزن ئازاد بیت نەكو هەمی بن دەست بمینیت.

(ل روژهەلاتا بێ روژ چەند زارێن مەزن و چەندییێن بچووك هەنە؟) [39].

(سەبری سلێڤانی) ئەو تاری و زولم و زولداریيا ئەو جهە تێدا دژین، دەستهەلاتداریيا دكتاتورانەیە و ناهێلێن چ ملـلەتێن دیتر خوەدان هیڤی و ئومێد تێدا بژین یان ژی هزر دپاشەروژەكا گەش دا بكەن.

(ڤێرە زولوماتا شەرقێ یە، روژ ب ئێكجاری یا ڤەمری) [40].

ب ڤی شێوازی (سەبری سلێڤانی) بكارئینانا پەیڤێن هەڤدژ ژبو جهەكێ دەستهەلاتدار تێدا ب رەنگەكێ كورانەیە كو بەروڤاژی ناڤێ خویە، لـدەمێ ناڤێ روژهەلاتێ (شەرقێ) دهێتە گوتن و گوه لێ بون ئێكسەر بەرەڤ ئەو نەخوەشی و زولم و زولداریا دناڤ ڤان وەلاتاندا دهێتە بیهستن، ئانكو ئەڤ وەلاتە مینا زیندانانە، راستە ئەڤ وەلاتێن هەنێ ژ روخسارێ ڤە ئانكو (وەك ناڤ) خوەدان گەشبینن، بەلێ وەكو ناڤەروك (ژیان و ژیارا خوەدا) بێ روژن و چ رامانێن گەشبینیێ لـدەڤ وان نینن.

(د كومارا بێمافیێ دە مافێ وان هەیە ژ نڤیسكاریێ بترسن بەلێ نە ژ هەر نڤیسكارەكێ. مافێ وان هەیە من ببێژن و خەونێن خراپ ب من ببینن بەلێ مافێ وان نینە ژ من بترسن چونكە بیست سالە و من نەشیایە ڤوژبنەكێ تنێ ژی دزندانەكێ دە (زیندانێن كەڤنە – نوی) بكم روناهی، بیست سالە و من نەشیایە بشكورینا زاروكەكێ دناڤا پێلێن فەرمێسكان دە ل سەر دێمێ وی بڤێدم. بیست سالە و من نەشیایە قیما كەسەك باوەردار بهینم كو جارەكێ تنێ د تەمەنێ خوە دە گومانێ بكە) [40].

نڤێسەر لـڤێرەدا ئەڤان وەلاتێن روژهەلاتێ ب (كومارا بێ مافیێ ددەتە) خویاكرن، چونكە د ئەڤان وەلاتاندا چ تشتێ ماڤێ خوە نینە ئەڤجا چ مافێ زاروكی، یان ئاڤرەتێ، یان زەلام یان نڤێسەر و هونەرمەند یان نیگاركێش بیت، یێن بێ مافن ل ناڤ ڤان وەلاتاندا.

(ئەڤ خاكە واتەیا ترس و خەمێ ددەت ب كێمێ بوٓ من و هشیاری و هندەك كەسێن دی: ترسا رەڤێ ژ هندەك تشتان و خەما مرنێ ژ هندەكێن دی) [41].

(سەبری سلێڤانی)ب رامانەكا دیتر ئەڤی خاكی ددەتە خویاكرن،ژبەركو دەستهەلاتداریەكا ستەمكارە ژبەر هندی ترسا خەلكی ژ دیر كەفتن وان ژ جه و وارێ خوە، یان ژی دێ بیتە ئەگەرێ خوە گوری كرنێ ژ پێخەمەت ڤی خاكێ ل سەر دژین.

(ئەو ب خوە ڤێ هەمیێ باوەر ناكن بەلێ نكارن یان ناخوازن باوەر بكن كو كەسەك هەیە و باوەری نەكە حێشتر ب بارڤە دكونكا دەرزیێ رە ببورە. باوەر ناكن كەسەك هەبە و باوەر نەكە كوژەرەك نووت و نەه مروڤان بكوژە و ل دوماهیێ بەهشتێ

nergiz.ghafar@uod.ac

بە. باوەر ناکن کو کوردستانیەك هەبە و باوەر نەکە برا کوژی وەلاتیان رێژی بە) [42].

(سەبری سلیڤانی) ئاماژێ ددەتە هندەك بویەرێن دناڤا ڤێ گەلی دا هاتنە ئەنجامدان بەلێ نەبوونە ئەگەر چارەسەرکرنا ئەڤان کێشان. (باوەر نەکە حێشتر ب بارڤە دکونکا درێزیێ رە ببورە) ئانکو چ جاران وەلات پارێزی و برا کوژی دئێك جهدا پەیدا نابیت.

(ئەو حەز ژ تە دکە ژبەرکو تو شەهزادا ئێکانەیی ل سەر عەرشێ بەرماییێن ڤێ میرگەهێ، میرگەها بێ بەهر ژ دیروك و خاکناسیاڤی بازێرکێ ناموێ. حەز ژ من ژی دکە ژبەرکو رووپەلێن داستانا خوە یا تراژیکوٚمێدی د رووخساریێ من دە خوینە لێ بەلێ حەزکرنا خوە ب ئاوایەك توند دەردبرە. گەرەکە ئەم وێ بزانن و ل وی نەگرن)[43].

(سەبری سلیڤانی) بزاڤ کریە نەبەس نەخوەشی و دەردەسەریا ڤی گەلی دناڤ خاك و وەلاتێ خوەدا ب دەتە دیارکرن، بەلکو بویەر و دەستکەڤتێن خوەش ژی بدەتە دیارکرن، ب رەنگەکێ تراژیکوٚمێدی ل سەر رووپەلێن دیروکێ دا هاتینە نیشاندان.

(هشیاری تەنەکا خوە ژ پشت قورمێ دار کاژێ دەرێخست. هەر دوو پێن خوە یێن لەرزوٚك دانان سەر و بهوستەك دی ژ بەژنا وی بلند دبوو.

ب ساناهی، وی دکاری دیوارێ بلند ژ خوە نزمتر ببنیت. مەرەڤا وی ئەو بوو ئێکێشافا جیهانا ل پشت دیوارێ خواندنگەهێ بکت. مە باوەری دکر کو جیهان ژ خواندنگەهێ مەزنترە و هندەك کەسێن دی ل پشت دیوارێن وێ هەنە. هشیاری هەردوو ئەنیشکێن خوە دانە سەر دیواری و هەر بێهنەکێ دەستێ خوەیێ راستێ دکر سیڤاندە بو چاڤێن خوەیێن قەترانی، دا بێژی سەربازەکە دچەپەری دە و رەسدا لڤینێن دوژمنی دکت) [44].

پشتی سەرهلدانا ڤی گەلی ئەڤ وەلاتە پێدڤی ب (چەپەرێن) سەربازی نینە، بەلکو ل جهێ وان خواندنگەهـ بهێنە ئاڤاکرن و رێیا ئاڤادانکرنێ بگرن و دور ژ هەر لایەنەکێ بن ب تنێ لایەنێ ماڤ پەروەریی و ئاڤادانکرنێ و بزاڤێن مەزن بهاڤێژن پێخەمەت هیڤی و ئارمانجێن خوە. لەدەمێ هشیار هزرا تەنەکێ دکەت و ژ پشت دار کاژی دئینیتەدەر، ب ڤی شێوازی نڤێسەر داخویانیەکێ ژ بو پاراستنا (کوردستانێ) خاکێ خوە پێدڤی هزرا خوە ژ چارچوڤەیێ چیان دەربخین و بەر ب ئاڤاکرنا وەلاتی بچین.

(بەری هەر تشتی هشیار بو خوە ل تەنەکەکا دی گەریا، بەلێ نەدیت من تەنەکا زەر یا روٚنێ (الراعی) ژبن ستێرکی دەرێخست، ب مفسێ ڤالاکر و ب تایتێ و ئاڤاگەرم شویشت بەری کو بوٚ وی ببم، هشیاری ئەو تەنەکە ل نك قەستەلێ ڤەشارت، بلوٚکەك کرە تێدە دا کو با ژ جه نەبت، یان کەس پێهنان لێ نەدت. راستە کو بهوستەك هاتبو سەر بەژنا وی، لێ دیوارێ خواندنگەها نافەندی نە وەك دیوارێن خواندنگەها سەرەتایی نزم بوون) [45].

دەرباز بونا هشیاری ژ سەرەتائی بەرەڤ ناوەندی یێ (مەرەم ژی پشتی سەرهلدانێ ئەڤ وەلاتە پێدڤی ب هندەك یاسا و ماف و ئاڤادانکرنێ) بوو، بەلێ پشتی دەمەکێ هیڤی و ئومێدێن ڤی گەلی مەزنتر لێ هاتن. ژبەر هندی بزاڤکرن کو بەرەبنیاتەکێ ب هێز ب ئاڤادانکرنەکا موکوم ئاڤا بکەن، دا چ کەس نەشێن چ ژ دویر یان نێزیك ئەڤی بنیاتی ب هەرڤینن، چونکە ئەڤ وەلاتە خوەدان سامانەکێ خێر وبێرە ژبەرهندێ چاڤێ دوژمنی هەردەم ل سەرە. ئەڤجا ڕۆمانڤێسی

nergiz.ghafar@uod.ac

خواستنا پەیڤا (تەنەكێ) ژبو ئاڤاكرنا كوردستانێ دایە خویاكرن.

(**نڤیسكاری پروسەسەك ئالوزە ب تایبەتی گاڤا كو نڤیسكار پیاو بە ل سەر ژنێ بنڤیسە. (بیردوزا فیتاغورسی) ٭كو ب حەزرەتێ زەرەدەشتی داخبار و ل دوماهیێ حەباندی، وەك تاژییەكێ رادهێلە هزرێن من و هزرێن من ژی وەك كیڤریشكان دنهالێن سەرێ من دە بێهوودە دروڤن)** (46).

رۆمان نڤیس ساخلەتەكێ جهێ ئازاد ددەتە خویاكرن، كو نڤێسەر تێدایێ ئازاد بیت، و خوەدان چ ناسنامە بیت شانازی ل سەر خاك و وارێ خوەدا بژیت، نە وەكو ل وەلاتێ مە د (كوردستانێ) دا نەشێت ب ناسناما خوە و ب ئازادانە دەربرینێ ژ هزر و بیرێن خوە بكەن، بەلكو رژێما دەستهەلاتدار دڤێت هەر ب جهەكێ تاری بهێتە دیار كرن و ناهێلیت چ كەس دناڤا چیا و دەشت و دولێن وەلاتێ خوەدا بژیت و بەرەڤ ئاڤاكرن و جیهانەكا نوی بچیت.

(**من نە تنێ ل سەر كاغەزان نڤیساند بەلێ ل سەر بای و ئاڤێ، ل سەر بەلگێن داران، ل سەر دیوارێن زندانان، ل سەر كەڤلێ خوەیێ پنیدار وەك كەڤلێ ماران، ل سەر پاریێ نانێ رەق و گەلەك جاران ژی ل سەر پەركا جغارەیا دوماهیێ. مافێ من هەبوو كو ئەز دنڤیسارێن خوە دە بروییێن خوە بگەهینم هەڤ لێ ئەز دبشكوژم، مافێ وان ژی هەبوو كو نڤیسارێن من نەخوینن بەلێ مافێ وان نەبوو بقەتینن یان خەلەت تێبگەهینن)** (47).

نڤێسەری ب رەنگەكێ گەلەك جوان وەسفا سروشتێ كوردستانێ كریە، و دڤێت ل جه و وارەكێ هوسا جواندا مافێ هەر كەسەكێ تێدا هەبیت جاوانیا ژیان و ژیارا خوە تێدا ب بەتەسەر بێ كو دەستهەلاتەكا ستەمكار دەستهەلاتداریێ ل سەر بكەت، یان ئەو مافێ گەلی ل وەلاتێ خوەدا هەی بهێتە بەرزەكرن یان ژی رەخنەیێ ل بیروبوچونێن وی بدە دەتە دیار كرن كو ئەم گەلەكین خوەدان شیان و جه و وارەكێ خوەش مە هەیە ئەڤجا ئەگەر دوژمن بڤێت ناڤ و ناسناڤا مە یان مێژوویا مە بەرزەبكەت پێدڤی ب سوتن و تالانكرنێ نینە، چونكە نەبەس ل سەر لاپەرێن پەرتووكان هاتییە نڤیسین ل سەر باو، ئاڤ، بەلگێن دارا، دیوارێن زیندانان، ل سەر كەڤلێ خوە یێ پنیدار وەك كەڤلێ ماری و ل سەر پاریێ نانێ رەق كو ژ كەدا گەلی یە، ئەڤجا جاوان دوژمن دێ شێت ل سەر ڤان هەمی جهان نەهێلیت و بەرزە بكەت و بێ ماف ب هێلیت ل سەر خاك و وارێ وی دا.

(**دبە. دبە ژ راهاتنێ بە بەلێ من وەها زانی كو دێ بێژە: فرشكێ مە ژ ئاگری یە یان ئەم كورێن ئاگری نە)** (48)، (**مە شرق تویی و ئاگرێ تە زاهر....مەغرب ئەز و با تنێ من ئاگر. ئەحمەدێ خانێ)** 49)، (**...ئەرێ پاریێ نانی سەر ژ ئاهورامەزدایی ژی ستاندبوو. سێڤا كرمی بووو تبەرك و یەكێ دهاڤێت بەر پێ دن)** (50).

(سەبری سلێڤانی) ب رەنگە جوان ئاماژێ ڤی جهی ددەت و ناسناما ڤی گەلی ژ رەه و ریشالێن وی ددەت خویا كرن، لدەمێ دبێژت(فرشكێ مە ژ ئاگری یە) ئانكو نەژاد و رەسەناتیا مە ڤەدگەریت بو زەردەشتی یان، ژ زانایێن كەڤنار یێن ڤی گەلی مینا (ئەحمەدێ خانێ) ڤێ چەندێ ددەتە دیار كرن لدەمێ بێژیت (باتنێ من ئاگر) ئانكو رەهند و ریشالێن مە زەدگەریتە ڤە بو زەردەشتیان، خوەدان شارستانیەت

nergiz.ghafar@uod.ac

بوون و خوەدان شيان و ژێهاتى بو و هەتا ڤى سەردەمى ژى دا جھ و شينوارێن وان ل كوردستانێ دا هەنە.

(**روژ ببو و مستەك خوەليا سار ل پشت عەوران دكێفەراتا مرنا پاشخستى دە، دەنگێ هەناسەيێن مە لێڤێن مە وەك سوّريلانكان تەرقاندن و پاشى فێرى فرِينێ كن.... ل هنداڤ خێڤەتێن كەسك، قورمێن داران، چرا و سێكوچكان، كاميرەيێن روّژنامەگران و سنورێن قەدەغە ئاوازەك نوى دخواند**) (51).

رِوّمانڤێسى ب شێوازەكێ گشتى گوتنا مەزنان دايە خوياكرن لدەمێ دبێژيت (پشتى هەر خوەشيەكێ نەخوشيەكە و پشت هەر نەخوەشيەكێ خوەشى يە)، ژ گوتنێن بەربەلاڤ دناڤا جڤاك و گەلێ مەدا، ئەڤجا نڤێسەرى ئەڤ چەندە دايە خويا كرن ب شێوەى (روژ ببو مستەك خوەليا سار ل پشت عەوران) ئانكو چەند روژ يا گەرمە و ئەم بخو ل روژهەلاتێ نە ئانكو ل جھ و وارێتێ دا ماف تێدا يێ بەرزەيە، ژ بەر هندێ روژ ب وێ مەزنى و گەرماتييا دناڤدا هەى نەشێت گەلێ خوە گەرم بكەت، بەلێ هەردەم روژ دناڤ عەوراندا ناهێتە ڤەشارتى، بەلكو دێ گەلى زندى كەت.

(**......وەك ئاڤا مەزن توّ هێمن و ئارامى بەلێ دكويراييێن تەدە شەپوّلەك پرسياران هاردبە**) (52).

ب رێيا پەيڤان رِوّمانڤێسى بزاڤا وەكهەڤييا سالوخەتێن مروڤى و جهەكێ مەزن دا بكەت (وەك ئاڤا مەزن تو هێمنى)، بەلێ لدويڤ هەر هێمنيەكێ و ئاراميەكێ دا بزاڤ و لڤين يا هەى. ئەڤجا ب ڤى رەنگى رِوّمانڤێس سالوخەتێن هێمنى و ئاراميا ئاڤێ و ئەڤى گەلى ب وەكهەڤ داينە دياركرن، بەلێ دناخێ واندا بزاڤەكا ب هێز ژ پرسيار و ئارمانج و ئەگەران هەيە. بەلێ ل جھ و وەلاتێن روژهەلاتى دا چ هزر دشەپول و بزاڤەكا نوى دا ناكەت، بەلكو پەنايا خوە دبنە ئەوان بزاڤ و چالاكييێن كەڤن ل ئەڤان جهاندا هاتينەكرن.

(**– هەر وەسا ئەڤ ديوارێ تژى دەرز. توّ دبێژى بوويە مەسكەنێ سيسرك و كمكمە و پيرتەڤينكان بەلێ ئەز دبێژم بوويە مەسكەنێ ئەڤين و ژيانێ. سەبرێ من پێ دهى ژبەر كو سالێ و بەهزادى دهێنە بيرا من. تو دبينى، هێژ دەستخەتێ هەردوويان وەك خوە لێ خويا دكە ؟ قەنجە تە ئەو هزرە كربوو، هەر جار هێما يان گوتنەكێ ل سەر گێچا ديوارى بنڤيسن و ئەڤروّ ببن بيرهاتن، بيرهاتنێن هەرى سەبرين و خەمرەڤين. بەلێ ئەز نزانم كا هێمايێ ڤێ سازا بێ تێل و ڤێ پەراشوتێ واتەيا چى دە؟**

– هەكەر من زانيبا روّژەك دێ بهێ و سالێ و بەهزاد دێ من بهێلن هينگێ دا ببێژم ئيمزايێن خوە ل هەر درێ بكن، تەنانەت ل سەر سوبا و سوبەتراژى. وەك موزەخانەيێ يە، موزەخانەيەك نەبيندار...) (53).

رِوّمانڤێس ب رێيا ڤى پەرەگراڤى دا وێنەيەكى دخەيالگەهها خوەدا بو كوردستانێ و ديرەك و مێژوويا وێ ددەتە دياركرن. ئەڤ وەلاتە خوەدان مەسكەنەك دلسوّز و ئەڤينە ژ بو ژيان و ژيارێ، ل هەر جهەك دا هەبيت چ دل و دەشت و چيا و رووبار و كانى بن ئاماژەيە ژ بو ژيان و ژيارێ، بەلێ نزا بوچى دەردورا ڤى وەلاتى ساز و ئاوازێن نەخوەش بو ڤى وەلاتى دژەنن و جهەكێ كەڤنار و ديروكى يە بەلێ ناهێتە ديتن. هەر گەلەك و ل هەر جهەكى دا ل ڤێ جيهانى دا چ روژهەلاتێ بيت و يان ژى روژئاڤايێ بيت دێ ل سەر ڤى ئەردى ب دەستێ خوە نەخشەيا وەلاتێ خوە نيگار كەت، بەلێ دەمێ

nergiz.ghafar@uod.ac

ئەڤ گەلە دهێت و نەخشەیێ وەلاتێ خوە (كوردستانێ) نیگار دكەت، ل سەر نەخشەیا جیهانێ دا ناهێتە دیتن.

ل جهەكێ دیتر دا رۆمانڤێس زەنگینیا ئەڤی جهی دایە دیاركرن. وەكو بەرسڤدانەكێ بو هەر دوژمن و نەحەزەكی.

(....**ئەڤ زرە دونیایە ژ خوە بچووكتر دديت.....**) (54).

ب شیان و هێز و سامانی باوەریێ ڤە یا گرێدایە. هەردەمێ ئەڤ چەندە لدەڤ كەسەكی پەیدا بو دێ هوسا هزر كەت كو چ كەس ناگەهنە ئاستێ وی. با نەخاسمە وەلتەكێ وەكو كوردستانێ خوەدان جوانیەكا سروشتی و سامانەكێ سروشتی یا تژیە ژ خێر و خێراتی كو خوە بلندتر د بینیت ژ جیهانێ نە خاسمە ب خێر و خێراتا دناڤدا هەی.

(**ژبیر نەكە دونیا وەك ژنەكێ خوە باددت، ئاگر ژی دڤورمان دە دمینیت.....ڤێجا وەك زاروكەكێ ساڤا دەستێ خوە ل دەڤێ خوە بدە و بكەنە**) (55).

ژ سالوخەتێن پرانییا نڤێسەرانە كو خوازەیا سالوخەتێن ژنێ بوٚ جه و واران دكەن. ژبەر كو خوازەیا سالوخەت و پەیڤێن ژنێ ژ بو جهی، ژ جوانی و سروشت و پاراستنا بەش و تشتێت خوە، یان ژی هندەك دبێژن ژن وەكو (مار)یی یە ژ بەركو (مار) هێمایێ زندی بونێ یە و هەر دەمێ بڤێت تشتەكی بدەستڤە بئینیت خوە لدور دئالینیت هەتا خوە بدەستڤە بەردەت، لێ ئەڤ چەندە نەكو جه ب رەنگەكێ زولمێ یان ژی نەخوەشیێ دگەهینیتە تشتێن ل سەر، بەلكو ژ بەر جوانیا وی یا سروشتی و هەمی بەرهەم و سالوخەتێن خوەشیا ژیانێ بەرهەڤ دكەت، ژبەر هندێ كەسێن كو ل سەر جهەكێ و ب رەنگەكێ ئازاد و ئارام دژین پێدڤی ب ماندی بون و خوەگوری كرنێ هەیە، هەتاكو نەڤی و زاروكێن وان بكەیف و خوەشی و ژیانەكا بەختەوەر ببەتە سەر. و بەرەڤ جیهانا خەیالگەهێ واندا دبەت.

ئەنجام

1- ئەو پەیوەندیا ب هێز دناڤبەرا جوانیا سروشتی و خەیالا نڤێسەری دا، بو ئافراندنا بابەتێ ئیستاتیكی، ژبو خوەش و هەستەكێ جوان و نازك لدەڤ مروڤی.

2- جوانییا بابەتێن هونەری ئەو ل سەر بنیاتێ سروشتی و هێز و هەستكرنا مروڤی پەیدا دبیت، ئەڤجا كارتێكرنێ ل سەر دەرونێ مروڤی دكەت.

3- تێگەهێ ئیستاتیكا جهی دناڤا هەر كارەكێ هونەری ب بهایێ كارێ هونەری ڤەیێ گرێدایە.

4- رۆمانڤێسی ڤییایە ب رێیا ئەڤینا راست بگەهنە ماف و ناسنامەیا خوە، ژبەر هەندێ ناسنامەیا گەلێ خوە ژ ئەنجامێ ئەڤینەكا راستە بەرامبەر خاك وارێ خوە.

5- ئیستاتیكا جهی درۆمانێن رۆمانڤێسی دا جهەكێ مەزن ڤەگرتیە و چ ژلایێ سروشتی بیت یان هونەری.

6- ئیستاتیكا جهی یا هونەری شێوەیەكێ زوٚر جوان هاتیە ئافراندن كو گەلەك جاران خاوندەڤانی نێزیكی راستیێ دكەت.

7- نڤیسەرێ دناڤا رومانێن خودا شیایە جوانی و خوشیا سروشتێ كوردستانێ بەرچاڤ بكەت.

8- رومانڤێسی ب رەنگەكێ جوان ئستاتیكا جهی یا وار و وەلاتێ خو سالوخەت بكەت، سەرنجا خواندەڤانی بو رابكێشیت.

nergiz.ghafar@uod.ac

پەراويز

[1] د. عبدالمنعم الحفني: المعجم الشامل المصطلحات الفلسفة، مكتبة مدبولي، ط(3)، القاهرة، 2000، ص(553).

[2] ج. دوجلاس بورتيوس: علم الجمال البيئي (أفكار وسياسات و خطط)، ترجمة: عارف حديفة، الهيئة العامة السورية للكتاب، الطبعة الأولى- دمشق، 2010، ص(34).

[3] د.شاكر عبدالحميد: التفصيل الجمالي (دراسة في سيكولوجية التذوق الفني). عالم المعرفة، عدد (267)، الكويت، 2001، ص(18).

[4] د.كمال عيد: علم الجمال المسرحي سلسلة الموسوعة الصغيرة (30) دار الشؤون الثقافية العامة، ط(1)، بغداد، 1990، ص (10).

[5] د.عزالدين إسماعيل: الأسس الجمالية في النقد العربي (عرض و تفسير و مقارنة)، دار الفكر العربي، القاهرة، 2006، ص (13-14).

[6] **هەمان ژێدەر، ل** (15).

[7] ياسمين نزية أبو شيخة و عدلي محمد عبدالهادي: دراسات في علم الجمال، مكتبة المجتمع العربي للنشر و التوزيع، ط(1)، عمان – الأردن، 2009، ص (20).

[8] د.راتب مزيد الغوثاني: جماليات الرؤية (تأملات في الفضاءات البصرية للفن العربي)، دار الينابيع، دمشق، 1999، ص (12).

[9] د. أمير حلمي مطر: فلسفة الجمال أعلامها و مذاهبها، ص(219).

[10] د. كمال بومنير: قضايا الجمالية من أصولها القديمة إلى دلالاتها المعاصرة، ص (20).

[11] ياسمين نزية أبو شيخة و عدلي محمد عبدالهادي: دراسات في علم الجمال، ص (20).

[12] د.زينب فرغلي: علم الجمال النظرية و الممارسة، ص (31).

[13] د. عبدالمنعم تليمه: مدخل إلى علم الجمال الأدبي، دار الثقافية للطباعة و النشر، القاهرة، 1978، ص (64).

[14] **جەبار ئەحمەد حسێن: ئیستاتیکا دەقێ شعریێ کوردی (کوردستانی عیراق 1950-1970)، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چ (1)، سلێمانی، 2008، ل (85).**

[15] **مقداد حمە صالح: سەرنجێك لە سەر ئیستاتیکا، چاپەمەنی گەنج، چ(1)، سلێمانی، 2013، ل(22).**

[16] **مقداد حمە صالح: سەرنجێك لە سەر ئیستاتیکا، ل(28).**

[17] مجاهد عبدالمنعم مجاهد: علم الجمال في فلسفة المعاصرة، ص (44-45).

[18] لیۆن تولستۆی: هونەر ضییە؟ و: هەژار رەحیمی، ضاثخانا موکریانی هەولێر، ض(1)، 2009، ل(5).

[19] ياسمين نزية أبو شيخة و عدلي محمد عبدالهادي: دراسات في علم الجمال، ص (30).

[20] د. عقيل مهدي يوسف: الجمالية بين الذوق و الفكر، مطبعة سلمى الفنية الحديثة، ط(1)، بغداد، 1988، ص (25).

* **سیاسەتا عەرەبکرنێ: مللەتێ کورد هاتیە دابەشکرن لسەر چوار پارچا و هەر پارچەك بسەر دەولەتەکێ ڤەبوویە، هەر ئێك ژوان دەولەتان سیاسەتەك بەرامبەر مللەتێ کورد هەبوویە، ل عیراقێ ژی سیاسەتا عەرەبکرنێ کو پێك دهات ژ ڤەگوهاستنا مللەتێ کورد ژ جهێ باب و باپیرێن وان و لجهێ وان عەرەب دهاتنە دانان دگهورینا زمان و کەلتور و مێژوو.......هتد**

[21] **سەبری سلێڤانی: دەه خەون، چا (هاوار)، دهوك 2008، ل**(13).

[22] **سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتێ دی، چا (هاوار)، چ**(1)**، دهوك، 2009،ل** (85).

[23] **سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، چا (هاوار)،چ**(1)**، دهوك، 2005، ل**(154).

[24] **سەبری سلێڤانی: ئاڤا مەزن کێلیلکا کو ماسیێن خوە تێهنی دهێله، چا (رەنچ)، سلێمانی، 2004، ل**(162)

[25] **هەمان ژێدەر، ل**(50).

** **درۆمانێن دەست نیشانکری دا و بتایبەتی جهێ سروشتی گەلەك جاران هاتینە دووبارەکرن ژبەرکو ئەم پێدڤی نزانین هەمی نموونا ریزکەین دناڤا ناڤەروکێ دا لەورا مە بڤەر دیت ئاماژێ بدەینە ژمارا لاپەران دناڤ هەر رۆمانەکێ دا.**

[26] **سەبری سلێڤانی: ئاڤا مەزن کێلیلکا کو ماسیێن خوە تێهنی دهێله، ل**(17- 37- 38- 50- 58- 60- 64- 67- 66- 100- 146- 158- 162- 177- 193- 200- 235- 243- 258- 259- 262- 266- 269- 273- 275- 290- 306- 312- 336- 346).

[26] **سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل**(15).

[27] **سەبری سلێڤانی: مریەما کچە ژنەك ژ زەمانەك دی، چا (هاوار)، چ** (1)**، دهوك، 2009، ل**(14).

[28] **سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل**(204).

*** **درۆمانێن دەست نیشانکری دا و بتایبەتی جهێ سروشتی گەلەك جاران هاتینە دووبارەکرن ژبەرکو ئەم پێدڤی نزانین هەمی نموونا ریزکەین دناڤا ناڤەروکێ دا لەورا مە بڤەر دیت ئاماژێ بدەینە ژمارا لاپەران دناڤ هەر رۆمانەکێ دا.**

nergiz.ghafar@uod.ac

(29)سەبری سلێڤانی: ئاڤا مەزن كێلیلكا كو ماسیێن خوە تێهنی دهێله، ل(10- 48- 54- 57- 58- 62- 81- 83- 85- 87- 90- 95- 97- 107- 108- 109- 110- 116-141- 145- 146- 149- 158- 197-201- 241- 257- 261- 265- 273- 274- 282- 284- 294- 297- 306- 314- 324- 329- 335- 343- 347).

(30)هەمان ژێدەر، ل(28 □ 133).

(31)سەبری سلێڤانی: ئاڤا مەزن كێلیلكا كو ماسیێن خوە تێهنی دهێله، ل(22).

(32)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، (15).

(33)هەمان ژێدەر، ل(32).

(34)هەما ژێدەر، ل (66).

(35)سەبری سلێڤانی: مریەما كچە ژنەك ژ زەمانەك دی، ل(63).

(36)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، (25).

(37)سەبری سلێڤانی: مریەما كچە ژنەك ژ زەمانەك دی، ل(73).

(38)هەمان ژێدەر، ل(46).

(39)هەمان ژێدەر، ل(107).

(40)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل(71).

(41)سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتیێ دی، ل(13).

(42)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل(40).

(43)هەمان ژێدەر، ل(89).

(44)سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتیێ دی، ل(30)

(45)سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتیێ دی ، ل(36 – 37).

♦ ئەو بیرو باوەریا گەلێن بیانی ب (ئاخ و ئاڤ و بایێ) وەلاتێ مە هەی، باوەری ئینان ب (زەرەدەشتی) یان، خوێا دكەت.

(46)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل(72).

(47)هەمان ژێدەر ، ل(138).

(48)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل(30).

(49)سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریا نەك ل قەتیێ دی، ل(75).

(50)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، ل(106).

(51)هەمان ژێدەر، ل(186).

(52)هەمان ژێدەر، ل(77).

(53)سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك،ل(112).

(54)سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریا نەك ل قەتیێ دی، ل(82).

(55)هەمان ژێدەر، ل (97).

لیستا ژێدەران

ئێك: ژێدەر بزمانێ كوردی:

أ- پەرتوك:

جەبار ئەحمەد حسێن: ئیستاتیكا دەقێ شعیریی كوردی (كوردستانی عیراق 1950–1970)، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چاپی یەكەم، سلێمانی، 2008.

سەبری سلێڤانی: بیست سال و ئێڤارەك، چاپخانا (هاوار)، چاپا (ئێكێ)، دهوك، 2005.

سەبری سلێڤانی: دە خەون، چاپخانا (هاوار)، دهوك، 2008.

سەبری سلێڤانی: سیفرا سلیڤی لێگەریانەك ل قەتیێ دی، چاپخانا (هاوار)، چاپا ئێكێ، دهوك، 2009.

سەبری سلێڤانی: مریەما كچە ژ نەك ژ زەما نەك دی، چاپخانا (هاوار)، چاپا ئێكێ، دهوك، 2007.

سەبری سلێڤانی: ئاڤا مەزن كێلیلكا كو ما سیێن خوە تێهـ نی دهێلە، چاپخانەی رەنج سلێمانی، 2004.

لێون تولستوی: هونەر چییە؟ و: هەژار رەحیمی، چاپخانا موكریانی هەولێر، چاپی یەكەم ، 2009.

مقداد حمە صالح: سەرنجێك لە سەر ئیستاتیكا، چاپەمەنی گەنج، چاپی یەكەم ، سلێمانی، 2013.

دوو: ژێدەر بزمانێن بیانی:

1- ب زمانێ عەرەبی:

أ- پەرتوك:

أميرة حلمي مطر (د.): فلسفة الجمال (أعلامها و مذاهبها)، الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة، 2003.

ج. دوجلاس بورتيوس: علم الجمال البيئي (أفكار وسياسات و خطط)، ترجمة: عارف حديفة، الهيئة العامة السورية للكتاب، الطبعة الأولى، دمشق، 2010.

راتب مزيد الغوثاني (د.): جماليات الرؤية (تأملات في الفضاءات البصرية للفن العربي)، دار الينابيع، دمشق، 1999.

زينب فرغلي (د.): علم الجمال (النظرية و الممارسة)، مكتبة المتنبي، الدمام، المملكة العربية السعودية، 1434 هـ.

nergiz.ghafar@uod.ac

شاكر عبدالحميد (د.): التفصيل الجمالي (دراسة في سيكولوجية التذوق الفني). عالم المعرفة، عدد (267)، الكويت، 2001.
عبدالمنعم الحفني (د.): المعجم الشامل المصطلحات الفلسفة، مكتبة مدبولي، الطبعة الثالثة، القاهرة، 2000.
عبدالمنعم تليمه: مدخل إلى علم الجمال الأدبي، دار الثقافية للطباعة و النشر، القاهرة، 1987.
عزالدين إسماعيل (د.): الأسس الجمالية في النقد العربي (عرض و تفسير و مقارنة)، دار الفكر العربى، القاهرة، 2006.
عقيل مهدي يوسف (د.): الجمالية بين الذوق و الفكر، مطبعة سلمى الفنية الحديثة، الطبعة الأولى، بغداد، 1988.
كمال بومنير (د.): قضايا الجمالية من أصولها القديمة إلى دلالاتها المعاصرة، منتدى المعارف، الطبعة الأولى، بيروت،2013.
كمال عيد (د.): علم الجمال المسرحي سلسلة الموسوعة الصغيرة (30) دار الشؤون الثقافية العامة، الطبعة الأولى، بغداد، 1990.
مجاهد عبدالمنعم مجاهد: علم الجمال في الفلسفة المعاصرة، عالم الكتب، الطبعة الثالثة، بيروت، 1986.
ياسمين نزية أبو شيخة و عدلي محمد عبدالهادي: دراسات في علم الجمال، مكتبة المجتمع العربي للنشر و التوزيع، الطبعة الأولى، عمان – الأردن، 2009.

الخلاصة

جمالية المكان موضوع مهم من مواضيع الادب. هذا البحث الموسوم(جمالية المكان في رويات صبري سليفاني) يحاول البحث التطرق في موضوع تحليل جمالية المكان في أربع من رويات صبري سليفاني، حسب المنهج الوصفي التحليلي. أن من أهم النتائج التي توصل اليه البحث هو ان جمالية المكان في رويات صبري سليفاني يوجد في أماكن كثيرة من رواياتيه، أي ينتشر في مكان واسع في رواياته أيا كان من ناحية الطبيعة أو من ناحية الفنية. يتكون البحث من فصلين. الفصل الاول حول (الجمالية و أبعادها) و الفصل الثاني مخصصة بتوضيح (جمالية المكان في رويات صبري سليفاني).

THE PLACE OF AESTHETIC IN SABREI SULIVANY-NOVELS

Nawzad **A**bdullah **H**aji and **N**ergiz **M**ohammed **G**hafar
Dept. of Kurdish Language, College of Basic Education, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The aesthetics of the place is an important subject of literature. This research is a study of the aesthetics of the place in four narratives of Sabri Slifani, according to the analytical descriptive approach. That one of the most important findings of the research is that the aesthetics of the place in the novels of Sabri Slivani is found in many places of his novels, that is spread in a wide place in his novels, whether in nature or in terms of art. The research consists of two chapters. The first chapter on (aesthetics and dimensions) and the second chapter dedicated to clarify (aesthetic place in the novels of Sabri Slivani).

KEY WORDS: Aesthetic, Place, Aesthetic Place

nergiz.ghafar@uod.ac